

ՍԻՄԵՈՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԵՐԵՒԱՆՑԻ

ՊԱՐՏԱՎՃԱՐ

Սկիզբը՝ 2023 թ. թիվ Դ., է., Թ., ԺԱ.:

ԳԼՈՒԽ Է. (Բ. ՄԱՍ)

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԱՌԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ՝ ՈՒՂՂՎԱԾ ԵՐԿԱՔՆԱԿՆԵՐԻՆ՝
ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ (ՄԵԿ ԲՆՈՒԹՅԱՆ) ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Երկաբնականներին ասա՛նաեւ, որ մենք՝ հայերս, որ ամեն օր երգում ենք «Սուրբ Աստված»-ը՝ ասելով, թե՛ «Սուրբ Աստված, սուրբ եւ հզոր, սուրբ եւ անմահ, որ խաչվեցիր մեզ համար, ողորմիր մեզ», այդպիսով կամենում ենք ասել, թե՛ «ով Քրիստոս Աստված մեր, Դու, որ ըստ ամենայնի սուրբ եւ անմեղ ես, հանուն մեզ «մեղավոր» եւ «հանցավոր» կոչվեցիր: Դու, որ Քո կատարյալ սրբությամբ հանդերձ նաեւ հզոր ու ամենակարող ես, հանուն մեզ կամավորաբար տկարացար եւ չարչարվեցիր Քո արարածների ձեռքով ու մինչեւ իսկ խաչվեցիր: Դու, որ Քո այդ կատարյալ հզորությամբ հանդերձ նաեւ մշտապես կենդանի եւ անմահ ես, հանուն մեզ մահացար ու մեռար: Արդ, քանի որ այս ամենը կամավորաբար եւ հոգաբարձությամբ հանձն առար հանուն մեզ, հիշիր Քո այդքան չարչարանքներդ եւ խաչվելդ ու ողորմիր մեզ: Որովհետեւ մենք հավատում ենք ինչպիսի որպէս սուրբ Աստված, հզոր Աստված եւ անմահ Աստված», որ թեպետ հանուն մեզ խոնարհվեցիր, տկարացար, ինչպէս մեղավոր ու հանցավոր մեկը՝ խաչվեցիր եւ մեռար, սակայն Դու միեւնույն սուրբ, հզոր ու անմահ Աստվածն ես եւ ողորմիր մեզ՝ Քեզ հավատացողներին»:

Այժմ ասա, ո՛վ երկաբնակ, դու, որ հրաժարվում ես այս ամենից ու այդպէս չես խոստովանում եւ դեռ մեզ էլ ծաղրում ես այդպէս խոստովանելու համար, վերոնշյալ խոսքերիցս ո՞ր մեկն ես դու ուրանում եւ «խլում» Քրիստոսից, սուրբ, հզոր եւ անմահ Աստված լինելը, թե՛ խաչվելը, պատասխան տուր ինձ: Սուրբ, հզոր եւ անմահ Աստված լինելն է սուտ, թե՛ խաչվելը: Պապանձվիր, ուրեմն, որովհետեւ պատասխանելու ոչինչ չունես: Քանի որ ուղղափառ քրիստոնյայի հավատը սրա վրա իսկ է հիմնված ու հաստատված, թե՛ Քրիստոս Աստված է, եւ որ սուրբ, հզոր ու անմահ Աստված է,

եւ նույն ինքը՝ Քրիստոսն խաչվեց: Իսկ դու, եթե այսպես չես հավատում, ուրեմն դուրս ես այս հավատից:

Եւ այն, որ ասում եմ, թե դու այս հավատից դուրս ես գտնվում, մի՛ կարծիր, թե իզուր եմ ասում, քանի որ Քաղկեդոնի ժողովով դուք արտաքսվեցիք այս հավատից՝ խոտորվելով առաջին սուրբ հայրերի շավիղներից: Քանի որ առաջին երեք սուրբ ժողովները Հավատո հանգանակի մեջ այսպես են դավանում, թե. «Հավատում ենք մեկ Տեր Հիսուս Քրիստոսին, Աստծու Որդուն՝ ծնված Հայր Աստծուց, ճշմարիտ Աստված՝ ճշմարիտ Աստծուց, էակից Հորը եւ Հոգուն: Որ հանուն մեր փրկության մարմնով ծնվեց Սուրբ Կույսից, չարչարվեց ու խաչվեց, մեռավ եւ թաղվեց, Հարուժյուն առավ ու Համբարձվեց երկինք եւ բազմեց Հոր աջ կողմում»: Ահա՛ նրանք էլ նույնն են ասում՝ ճշմարիտ Աստված էր եւ խաչվեց, ու ոչ թե ուրիշ այլեւայլություն: Մինչդեռ դու ասում ես՝ «միայն մարդը խաչվեց»:

Եւ սուրբ Իգնատիոս Աստվածազգյացը՝ Անտիոքի հայրապետը, որն ականատես էր եղել Քրիստոսին ու Նրա առաքյալներին, տեսնում էր հրեշտակների զորքերը, որոնք եռյակ սրբասացությանմբ օրհնաբանում էին Ամենասուրբ Երրորդությանը՝ մեկ Տերությանը վերաբերելով, եւ նույնը դարձյալ՝ Որդու վերաբերությանմբ էին եռյակ սրբասացությանմբ օրհնաբանություն մատուցում: Սա սուրբ Իգնատիոս Աստվածազգյացի մտքում տպավորեց, որ այդտեղ խորհրդածությունը հենց Քրիստոսի մասին էր: Այդ իսկ պատճառով էլ Անտիոքի բոլոր եկեղեցիներին էլ ավանդեց, որ այդ նույն սրբասացությունը երեկոյան եւ առավոտյան Քրիստոսի վերաբերությանմբ երգեն՝ «որ խաչվեցիր»-ի հետ, ու դրա համար էլ բոլոր ասորիները նույնպես մինչեւ այսօր պահում են այդ նույն ավանդությունը: Այդպես նաեւ բոլոր Ուղղափառ Եկեղեցիներին նրա կողմից ավանդվեց այդ նույնը երգել: Նրանից վերջրեց նաեւ Սուրբ Հովհան Ոսկեբերանը եւ սահմանեց, որ այդ նույն սրբասացությունը գիշերապաշտոնի ժամանակ երգեն ի դեմս Երրորդության՝ ընդդեմ արիոսականների, իսկ առավոտյան երգեն ի դեմս Որդու. «Սուրբ Աստված, սուրբ եւ հզոր, սուրբ եւ անմահ, որ խաչվեցիր մեզ համար, ողորմիր մեզ» (ամբողջությամբ տե՛ս Սոկրատ պատմագրի երկում):

Դարձյալ, Կ. Պոլսի Պյուռհոս պատրիարքը (որը քաղկեդոնական էր) մեր սուրբ Կոմիտաս հայրապետին հարցրեց «Սուրբ Աստված»-ը «որ խաչվեցար»-ով հանդերձ ասելու պատճառը: Մեր Սուրբ Կոմիտաս հայրապետը նրան պատասխանեց զորավոր խոսքերով՝ ըստ իր աստվածատուր

շնորհների, եւ նրան գրեց, թե՝ «Մենք այս ավանդույթունն ընդունել ենք նախեւառաջ մեր Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչից, որն ինքն այդպես էր ասում, ու մեզ էլ այդպես ավանդեց: Նաեւ վկայութիւն ունենք ձեր երանելի նախնիների գրութիւններից ու մանավանդ Կ. Պոլսի պատրիարք Հովհան Ոսկեբերանից եւ Հռոմի Նեկտարիոս հայրապետից, որոնք այդ նույնն ասացին ու ավանդեցին ապագային: Նրանք էլ դա ուսանել էին սուրբ առաքյալներից, որոնք իրենց ժամանակին կանոնակարգել էին շորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերին երգել սուչնը: Քանի որ Նեկտարիոսը գրում է, թե «չէին կարողանում աստվածային մարմինը խաչից իջեցնել, որովհետեւ հրացայտ փայլատակումներ էին ճառագայթում գամերի ու գեղարդի խոցած մասերից: Այդ ժամանակ Հովսեփը, ծնկի գալով, տարածեց իր ձեռքերն ու աղոթեց այսպես. «Սուրբ Աստված, սուրբ եւ հզոր, սուրբ եւ անմահ, որ խաչվեցիր մեզ համար, ողորմիր մեզ», եւ այդպես երեք անգամ կրկնելով՝ Քրիստոսի մարմինն իջեցրեց խաչից: Դրա համար էլ սուրբ առաքյալները կանոնակարգեցին այդպես երգել»:

Իսկ Սուրբ Աստվածածնի վերափոխման ժամանակ, երբ սուրբ առաքյալները երեք օր հետո սուրբ Բարդուղիմէոսի խնդրանքով բացեցին գերեզմանը, այնտեղ չգտան մարմինը, եւ Սուրբ Հոգու ներգործութեամբ հասկացան, որ երկինք է վերափոխվել: Ապա սուրբ Թովմաս առաքյալն այսպես աղոթեց. «Փառավորյալ եւ օրհնյալ միշտ սուրբ Կույս Աստվածածին Մարիամ, Մայր Քրիստոսի, մատուցիր մեր աղաչանքները քո Որդուն եւ մեր Աստծուն»: Այս խոսքերն առաքյալները վերցրին ու որպէս կցորդ հավելարդեցին Հովսեփի աղոթքին՝ այդ խնդրանքն էլ ուղղելով Սուրբ Աստվածածնին: Այս բոլորն ամբողջովին գրի են առնված Հռոմի Հովիոս հայրապետի գրքում, որ կոչվում է «Կանոնների լրումը»: Եւ Եփեսոսի սուրբ Ժողովն էլ այս նույնը հաստատեց ընդդէմ Նեստորի՝ դավանելով նույն Քրիստոսին՝ որպէս Երրորդութիւնից մեկը, Որ եւ խաչվեց: Ըստ այդմ՝ նաեւ սուրբ Կյուրեղն ասաց ժամամուտի մեջ. «Միածին Որդի եւ Բանդ Աստված»՝ կոչելով Նրան որպէս «Սուրբ Երրորդութիւնից Մեկը՝ ծնված Կույսից եւ խաչված», ինչպէս որ դուք էլ Պատարագի ժամանակ ասում եք, սակայն չեք հավատում:

Այդպէս էր սուրբ նախնիների սովորութիւնը մինչեւ Քաղկեդոնի ժողովը: Եւ դա ապականիչ ժողով էր, քանի որ մեկ Քրիստոսին երկուսի բաժանեցիք ու խաչվածին որպէս լոկ մարդ դավանեցիք, ինչի պատճառով էլ «որ խաչվեցիր»-ը ջնջեցիք «Սուրբ Աստված»-ի միջից, դրա հետ մեկտեղ

էլ՝ սուրբ Աստվածածնին ուղղված «Փառավորյալ...» գովեստն ի չիք դարձրիք՝ կարծես կամենալով ասել, թե «ո՛չ ծնողին ենք որպես Աստվածածին խոստովանում եւ ո՛չ էլ նրանից Ծնվածին՝ որպես Աստված»:

Այդ մասին է վկայում նաեւ այն, որ Քաղկեդոնի ժողովից հետո քաղկեդոնական շատ ու շատ գիտուն վարդապետներ՝ թե՛ հույն եւ թե՛ լատին, որոնք գրքեր կամ որեւէ հոգեւոր երգ են շարադրել ու երգել, դրանցում Սուրբ Կույսի վերաբերյալ «Աստվածածին» անունը բացարձակապես չի գործածվում, այլ միայն ասվում է՝ «Իսկուհի», «Երանելի», «Սրբուհի» եւ այդպես շարունակ, ինչպես որ կարող են գիտենալ նրբանկատները: Այս իսկ պատճառով էլ մեր նախնի երանելիները (թեպետ ի սկզբանե Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչից հաստատապես ընդունել էին ճշմարիտ ավանդույթյունը) նեստորական այդ աղանդը հեռու վանելու համար Դվինում, Մանազկերտում եւ Հայոց տան այլ վայրերում ընդգեմ Քաղկեդոնի ժողովի քանիցս ժողովներ գումարելով՝ պնդեցին անշարժ պահել մեր երանելի նախնիների կողմից կանոնակարգվածը՝ գրելով այսպես, թե՛ «Եթե որեւէ մեկը չասի «որ խաչվեցիր»-ը եւ բոլոր սուրբ նախնիների կողմից ընդունվածն ու կանոնակարգվածը, թող որ նզովյալ լինի»:

Այդպես նաեւ մենք՝ մեր նախնի սուրբ հայրերի հետեւորդներս, նույնն ենք ասում: Եթե որեւէ մեկը չասի «Սուրբ Աստված, սուրբ եւ հզոր, սուրբ եւ անմահ, որ խաչվեցիր մեզ համար, ողորմիր մեզ», դրա հետ մեկտեղ նաեւ «Փառավորյալ»-ը՝ ուղղված Նրա մայր Սուրբ Աստվածածնին, թող որ նզովյալ լինի: Չէ՞ որ Պողոսը որեւէ այլ բանով չէր պարծենում, այլ միայն մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի խաչով: Հրեշտակները, երբ Քրիստոսի Հարույթյունն էին ավետում կանանց, Նրա վերաբերյալ որեւէ այլ փառաբանություն չեն հիշատակում, այլ միայն ասում են «Խաչալը...»: Եւ Քրիստոս Ինքն էլ Իր խաչվելն Իր փառքը համարեց՝ ասելով. «Հասաւ ժամը, որ փառավորվի մարդու Որդին» (Հովհ. ԺԲ. 23): Դրա համար էլ մենք՝ հայերս, ասել ենք ու ասում ենք՝ «Սուրբ Աստված, որ խաչվեցիր մեզ համար, ողորմիր մեզ», քանի որ հիշում ենք Նրա երախտիքները եւ դրանց հղում անելով՝ հորդորում ու աղաչում ենք, որ առավելաբար ողորմի: Մինչդեռ դուք, որ չեք ասում՝ «Սուրբ Աստված, որ խաչվեցիր մեզ համար», ուրեմն նաեւ չեք հավատում, որ Աստված խաչվեց ձեր փրկության համար եւ չեք դավանում նույն խաչալ Աստծուն: Սա իսկ է ձեր անխոհեմ տեսությունը, եւ ոչ այլ ինչ:

Եւ գիտեմ, որ որոշ դատարկախոսներ ասելու են, թե «Երեքսրբյան» երգն ի դեմս Երրորդության ասելով եւ «որ խաչվեցիր»-ը դրան կցե-

լով՝ դուք Երրորդության մասին եք ասում, թե խաչվեց»։ Դու, ո՛վ ազգ Հայոց, պատասխանիր այդպիսի դատարկախոսին՝ ասելով, որ մենք նզովում ենք բոլոր նրանց, ովքեր ո՛չ միայն խոսքով են ասում, այլ նաեւ իրենց մտքով են անցկացնում, թե Հայրը եւ Սուրբ Հոգին խաչվել են կամ որեւէ բան են կրել Որդու կրածից ու շարձարանքներից։ Այլ մենք միայն Որդո՛ւն ենք վերագրում [շարձարանքները], միայն Որը եւ մարմնացավ ու խաչվեց մեզ համար։ Ինչպես որ միայն Որդի՛ն ծնվեց Սուրբ Կույսից եւ մկրտվեց Հովհաննեսի ձեռքով ու կատարեց մյուս բոլոր տնօրինական գործերը, այդպես էլ այդ նույն Որդին միայն խաչվեց եւ թաղվեց ու հարություն առավ։ Դրա համար էլ մենք միեւնույն «Երեքսրբյան»-ը հավուր պատշաճի երգում ենք նույն մարմնացած Որդու վերաբերյալ՝ ասելով, որ «ծնվեցիր եւ հայտնվեցիր մեզ համար», ու թե՛ «խաչվեցիր, թաղվեցիր, հարություն առար եւ համբարձվեցիր»։ Այս բոլորը Որդու վերաբերության մասին ենք ասում։

Բայց Սուրբ Հոգու Գալստյան օրն այդ նույն երգը երգում ենք Սուրբ Հոգու վերաբերության մասին՝ ասելով «Որ եկար եւ հանգչեցիր առաքյալների վրա, ողորմիր մեզ»։ Քանի որ այդ երգը, որը Սերովբեներն են երգում, թեպետ ըստ իր նկարագրի, հիրավի, Սուրբ Երրորդությանն է վերաբերում՝ ըստ այն խորհրդի, որ երեք Սուրբ [Անձինք], ի վերջո, զորությունների մեկ Տիրոջ մեջ են պարփակված, սակայն այն նաեւ ի դեմս մարմնացած Բանն Աստծու էին երգում՝ տեսնելով Նրան խաչի փայտակերտ աթոռին բազմած՝ ըստ Եսայի մարգարեի եւ Իգնատիոս հայրապետի տեսիլքների (Իգնատիոս հայրապետի տեսիլքը վերելում հիշատակեցինք)։

Եւ Սուրբ Հովհան Օձնեցին էլ Բանի մարդեղության մասին իր ճառում ասում է, թե համարձակախոս Եսային տեսնում է բարձունքի գահի եւ համբարձված Որդուն՝ բազմած այդ գահին, եւ Նրան ուղղված սերովբեագոյ երեքսրբյան ձայնը, որը սրբասացություն էր բարբառում՝ ըստ Ավետարանի վկայության, որը վերելում հիշատակեցինք։ Ըստ այդմ՝ նաեւ Իգնատիոսը՝ առաքյալների հետնորդն է ասում. «Տեսավ երկնային զորքերին, որոնք փառաբանություն էին մատուցում Որդուն, այսինքն՝ փառքի Տիրոջը, Որը խաչ էր բարձրացել»։

Ու մեր սուրբ հայր եւ ծնող Գրիգորը, ըստ Ավետարանի, այսպես է ասում. «Այս եռանձնյա անվանակոչությունը մեկ Քրիստոսին է վերաբերում։ Տեսնում ես, որ երբ ասում է՝ «Աստված, հզոր եւ անմահ, հանդերձյալ աշխարհի Հայր», դա այս նորածին Մանկանն է այդպես անվանում»։

Եւ այս եռյակ սրբասացութիւնը, որի մասին խոսում ենք, երկնային զորքերն ի դեմս Որդու էին երգում: Ու դա վկայվում է նրանով, որ գիրքն ասում է, թէ Սերովբեներից մեկը Գահից եւ Սեղանից ունելիով վերցնում է նյութեղեն կայծն ու մոտեցնում է մարգարեի շուրթերին՝ նրան մաքրելու համար: Դա նշանակում է, որ աստվածացած Մարմինն էր բազմած այդ Սեղանին, Նա՛, Ում Սերովբեները չէին համարձակվում իրենց ձեռքերով դիպչել, այդ իսկ պատճառով էլ ունելիով էին վերցնում [կայծը], ինչպես որ Սուրբ Կյուրեղն է գեղեցկապես մեկնաբանում «Պարապմանց» գրքում:

Եւ Սուրբ Հովհաննեսն էլ Ավետարանում հայտնապես վկայում է, որ Եսային դա ասաց, երբ տեսավ Նրա փառքն ու խոսեց Նրա մասին, այսինքն՝ Եսային Քրիստոսի մասին ասաց, երբ մարգարեական հոգով տեսավ Նրան՝ բազմած փառքի Աթոռին, այսինքն՝ Խաչին:

Դարձյալ, Սուրբ Երրորդության երեք Անձինք, թեպետ անձերով ու դեմքերով բաժանված ու հատկորոշված են, սակայն էությունմբ, Բնությունմբ եւ Աստվածությունմբ մեկ ու անբաժան են: Այս իսկ պատճառով էլ ուր որ մեկ Անձն է հիշատակվում եւ փառավորվում, աներկբայապես այնտեղ են նաեւ մյուս Երկուսը, ինչպես որ ասում էր Քրիստոս. «Ես եւ Իմ Հայրը մի ենք» (Հովհ. Ժ. 30), եւ թե՛ «Ով տեսավ Ինձ, տեսավ նաեւ Իմ Հորը, որովհետեւ Հայրը Իմ մեջ է, եւ Ես՝ Հոր մեջ» (հմմտ. Հովհ. ԺԴ. 9): Այդպես նաեւ Սուրբ Հոգին էլ անբաժան է, որովհետեւ նրանք էությունմբ մեկ են, ինչպես որ ասացինք: Ուրեմն երբ մենք երգում ենք այս ամենագովելի երգն ի դեմս միայն մարդացած Որդու, միայն Ո՛րդ եւ մարդ դարձավ ու խաչվեց հանուն մեզ, որեւէ կերպ չենք սխալվում: Քանի որ Որդու հետ նաեւ Հայրը եւ Հոգին են փառավորվում, որովհետեւ Նրա հետ Բնությունմբ մեկ են, ու Նրանց կամքով եւ հաճությունմբ էին Նրա մարդանալն ու խաչվելը: Այլ մանավանդ դո՛ւք եք մեծապես սխալվում, քանի որ Խաչալից իսպառ վերացրել ու չքացրել եք «Աստված» անունը, իսկ Նրա ծնողից՝ «Աստվածածին» անունը:

Դարձյալ, հարցրո՛ւ երկաբնակին, թե «Սուրբ Կուչս Մարիամին որպես Աստվածածին էս խոստովանում, թե՞ որպես մարդածին»: Եւ եթե ասի, թե «որպես մարդածին էս խոստովանում», հեռո՛ւ մնա նրանից, քանի որ նա հրեա է ու ոչ թե քրիստոնյա: Եւ եթե ասի՝ «որպես Աստվածածին եմ խոստովանում», դու ասա՛ նրան, որ նրանից ծնվածին էլ պարտավոր է որպես Աստված խոստովանել, որովհետեւ Աստվածածինն Աստված է ծնում եւ ոչ

Թե մարդ: Եւ եթե ասի՝ «այո՛, նրանից Ծնվածին էլ որպես Աստված եմ խոստովանում», ապա հարցրո՛ւ, թե «Նա, որ Գողգոթայում հրեաների ձեռքով խաչվեց, Սուրբ Կույս Մարիամից Ծնվածն էր, թե՞ մեկ ուրիշը»: Ու եթե ասի, թե «ուրիշն էր», դարձյալ հեռացիր նրանից, քանի որ չգիտի, թե ինչ է խոստում: Իսկ եթե ասի՝ «այո՛, Կույսից Ծնվածն էր, որ Գողգոթայում խաչվեց», այդժամ դու էլ ասա՛, թե «ուրեմն ինչո՞ւ չես ասում «Սուրբ Աստված, որ խաչվեցիր մեզ համար»։ մի՞թե քիչ առաջ չխոստովանեցիր, թե «Սուրբ Կույսին «Աստվածածին» եմ կոչում, իսկ նրանից Ծնվածին՝ Աստված»։ Ուրեմն ո՛չ Սուրբ Կույսին ես որպես «Աստվածածին» խոստովանում եւ ո՛չ էլ նրանից Ծնվածին՝ որպես «Աստված»։ Քանի որ Նա, որ Սուրբ Կույսից ծնվեց, նույն Ինքն էր, որ խաչվեց, ասել է թե՛ Նա, որ Աստված էր, ծնվեց մարմնով, որպեսզի այդ նույն մարմնով խաչվի մեր փրկության համար։ Արդ, եթե Նրա խաչվելն ուրանում ես, ուրացիր նաեւ Ծնունդը եւ դասվիր հրեաների շարքին»։ Ու նա պատասխան չի ունենա։

Դարձյալ, հարցրո՛ւ երկաբնակին, թե Հայր Աստված մե՞կ Որդի ունի, թե՞ երկու։ Իհարկե ասելու է, որ մեկ Որդի ունի։ Դարձյալ հարցրո՛ւ, թե այդ Որդին Աստված է, թե՞ ոչ։ Իհարկե ասելու է, որ Աստված է։ Այդժամ դու ասա՛ նրան, որ, «ահավասիկ, Հայր Աստված, երկնքից գոչելով, վկայեց Նրա՛ մասին, որ խաչվել էր Գողգոթայում. «Դա է Իմ սիրելի Որդին» (Մատթ. Գ. 17)։ Եւ Սուրբ Հովհաննես Մկրտիչն էլ աղաղակեց, թե՛ «Նա, որ առաքեց ինձ՝ մկրտելու ջրով, Նա Ինքն ինձ ասաց՝ «ու՛մ վրա տեսնես Հոգին, Նա՛ է, որ մկրտում է Սուրբ Հոգով», եւ ես տեսա ու վկայեցի, որ Նա՛ է Աստծու Որդին» (Հովհ. Ա. 33–34)։ Սուրբ Հովհաննես Ավետարանիչն էլ ասում է, թե «Հայր Աստված այնքան սիրեց մեզ, որ մինչեւ իսկ Իր Միածին Որդուն մահվան մատնեց մեզ համար» (Հովհ. Գ. 16)։ Իսկ սուրբ Պողոսն ասում է, որ «Նա, որ Իր Որդուն իսկ չխնայեց, այլ մեր բոլորի համար մահվան մատնեց Նրան» (Հռոմ. Ը. 32)։

Մի կո՛ղմ թողնենք մյուս բոլոր վկայությունները։ Ահավասիկ, Հայրը, Մկրտիչը, Ավետարանիչը եւ առաքյալը վկայում են, որ Նա, որ Գողգոթայում խաչվեց եւ մահվան մատնվեց, Նա՛ է Հայր Աստծու Միածին Որդին։ Այս վկայության մեջ նրանք բացարձակապես որեւէ տեսակի այլալուծյուն կամ երկվուծյուն չեն ցուցաբերում ու չեն ասում, թե «Ով Նրա մեջ է», այլ՝ «Նա՛ է», եւ այդ բոլոր տնօրինությունները մեկ եւ նույն Քրիստոսին են վերագրում, ուրեմն դու ինչպե՞ս ես հայտնապես մաքառում ընդդեմ Հայր Աստծու, Մկրտչի ու սուրբ առաքյալների՝ ասելով, թե

«Աստվածորդին չէր խաչի վրա, այլ միայն մարդը եւ մարդկային բնությունը»: Ու նա պատասխան չի ունենա:

Դարձյալ հարցրո՛ւ, թե երբ Սուրբ Պողոսն ասում է, որ «Նա՛ է մեր խաղաղությունը, Նա՛, որ երկուսը մեկ դարձրեց», այս դեպքում ովքե՛ր էին այդ երկուսը, որ խռոված էին, ու Քրիստոս հաշտեցնելով՝ երկուսը մեկ դարձրեց: Իհարկե, նա ասելու է՝ «Աստված եւ մարդը»: Այդժամ դու ասա՛ նրան, որ «եթե Քրիստոս այդ երկուսին մեկ դարձրեց, դու ինչո՞ւ ես վերստին բաժանում եւ երկու դարձնում՝ ընդդեմ Քրիստոսի, եւ կրկին վրդովում ես Նրա խաղաղությունը. մի՞թե դու աստվածամարտ ես, որ Նրա մեկ դարձրածը վերստին բաժանում ես: Ահավասիկ, Բանն Աստված մեր հեռացած ու օտարացած բնությունը միացրեց Իրեն եւ նրա հետ մեկ եղավ, քանի որ Ինքը, կատարյալ Աստված լինելով հանդերձ, դարձավ նաեւ կատարյալ մարդ, ու մարդուն աստվածացնելով՝ Իր հետ կատարյալ Աստված դարձրեց ու եղավ նույն, մեկ Քրիստոս՝ կատարյալ Աստված եւ կատարյալ մարդ, ինչի շնորհիվ էլ խաղաղությունն ու միությունն հաստատվեց Աստծու եւ մարդու միջեւ: Արդ, դու, որ չես ընդունում աստվածային եւ մարդկային բնությունների միավորությունը, ուրեմն, համաձայն քո հավատի, ո՛չ Աստված է մարդացել, եւ ո՛չ էլ մարդը՝ աստվածացել, ու ո՛չ էլ հաշտություն է եղել այդ երկուսի միջեւ, եւ ըստ այդմ՝ դու դեռեւս գտնվում ես Աստծու բարկության ներքո: Չէ՞ որ իրը կենդանացնողը բնությունն է, եւ ինչպես որ Աստված Իր բնությամբ կատարյալ Աստված է, այդպես էլ մարդն իր բնությամբ կատարյալ մարդ է: Արդ, եթե այս կատարյալ բնությունները Քրիստոսի մեջ չմիավորվեցին, ուրեմն Քրիստոս ո՛չ «կատարյալ Աստված» կարող է կոչվել, ո՛չ էլ «կատարյալ մարդ», այդպես նաեւ՝ անհնար կլինի ասել «մարդացած Աստված» կամ «աստվածացած մարդ»: Ապա ուրեմն ի՞նչ իմաստ ունենին Պողոսի «երկուսը մեկ դարձրեց» խոսքերը:

Այդպես նաեւ սուրբ Պետրոսն է ասում. «Որով,— այսինքն՝ Քրիստոսով,— մեծամեծ եւ թանկագին խոստումներ պարգեւեցին մեզ» (Բ. Պետ. Ա. 4), այն է՝ հնարավորություն ընձեռվեց հաղորդակից լինելու աստվածային Բնությանը: Ինչպես օրինակ, երբ թագավորի որդին փեսայանում է որեւէ մեկի դստերը, այդ դստեր ազգատոհմին ու ընտանիքին մեծ ավետիս է տրվում, քանի որ նրանք դառնում են թագավորի ազգակիցներն ու ընտանիքի մի մասը: Այդպես նաեւ Հայր Աստծու Միածին Որդին, մեր բնությունից ու զարմից մարմին եւ անհատական բնություն առնելով, միավորեց Իր աստվածային Բնությանն ու մեզ մերձավոր եւ եղբայր դար-

ձավ ու «ազգակից» կոչվեց եւ դրա շնորհիվ էլ այդ նույն անհատական բնության միջնորդութեամբ մեր ամբողջ բնությանը հաղորդակից դարձրեց իր աստվածեղեն Բնության հետ: Ինչպես որ Սուրբ Պողոսն էլ ասում է. «Որով եւ մեզ, որ մի ժամանակ մեռած էինք, կենդանացրեց Քրիստոսով, որովհետեւ շնորհով փրկվեցինք: Նրա հետ հարություն տվեց մեզ եւ Նրա հետ նստեցրեց երկնավորների մեջ Քրիստոս Հիսուսով» (հմմտ. Եփես. Բ. 5–6): Եւ դարձյալ թե՛ «որովհետեւ զավակները հաղորդակից եղան արյան եւ մարմնին, Ինքն էլ (այսինքն՝ Բանն Աստված) մերձավորութեամբ կցորդ եղավ այդ զավակներին» (Եբր. Բ. 14): Արդ, եթե, ինչպես որ դուք եք ասում, այն անհատական բնությունը, որը Նա մեզնից վերցրել եւ Իրենն էր դարձրել, չմիավորեց ու հաղորդակից չդարձրեց իր աստվածային Բնությանը, ուրեմն ինչպե՞ս հաղորդակից եղավ մեր հասարակ բնությանը կամ այդ ինչպե՞ս մեզ եղբայր ու մերձավոր դարձավ: Ահավասիկ, այդպիսով դուք մերժեցիք նաեւ Պետրոսին եւ Պողոսին, որոնցով պարծենում եք: Եւ մանավանդ, քանի որ մեկ Քրիստոսին երկուսի բաժանելով՝ մարդկային բնությունը հեռացնում ու օտարացնում եք աստվածային Բնությունից, ուստի չեք կարող ականակիք ունենալ՝ Աստծուն մերձավոր լինելու եւ Նրա աստվածային Բնությանը հաղորդակից դառնալու համար՝ համաձայն հենց Սուրբ Պետրոսի եւ Սուրբ Պողոսի վկայությունների»:

Եւ գիտեմ, որ պիտի ասեն, թե «չնայած աստվածային Բնությունը չմիավորվեց մարդկային բնությանը, սակայն Անձը միավորվեց», ինչպես որ նրանք սովոր են ասելու: Այդժամ դու էլ հարցրո՛ւ, թե «այն Անձը, Որը, ինչպես ասում ես, միավորվել է մարդկային բնության հետ, աստվածային Բնության կրող էր, թե՛ ոչ»: Եթե ասի, թե «այո՛, Նա աստվածային Բնություն ունեւ, սակայն միայն Անձով միավորվեց ու ոչ թե բնութեամբ», այդ ժամանակ էլ դու նրան ասա՛, թե, «ուրեմն, աստվածային Անձն ու Բնությունը միմյանցից բաժանվեցին, քանի որ Անձը միավորվեց մարդկային բնութեանը, իսկ բնությունն այդպես բաժանված մնաց: Այդպիսով, ահա, դու բաժան-բաժան արեցիր Բանն Աստծու Աստվածությունը, որովհետեւ, ինչպես ավելի վերելում ասացինք, եթե Անձն ու Բնությունը իրարից բաժանվեն, ապա այդ երկուսից ոչ մեկը չի կարող կայանալ եւ գոյություն ունենալ, ու մանավանդ՝ Անձը չի կարող գոյություն ունենալ առանց Բնության, ո՛չ էլ կարող է Աստված լինել ու աստվածացնել մարդուն: Ահա այդ իսկ պատճառով էլ միեւնույն Քրիստոսին միաժամանակ կոչում ենք «Աստված եւ մարդ», քանի որ աստվածային ու մարդկային բնությունները Նրա մեջ

միավորվեցին ու մեկ բնություն դարձան՝ մեկ Քրիստոսի համար: Իսկ եթե, համաձայն քո հավատի, բնությունները չմիավորվեցին, ապա այդ դեպքում Քրիստոս չի կարող կոչվել «Աստված եւ Մարդ», այլ՝ կամ միայն «Աստված», կամ լուկ «մարդ», որի մեջ բնակվում էր Աստված՝ ըստ Նեստորի: Եւ այդուհետեւ էլ չի ասվի «մեկ», այլ՝ «երկու», ու Նրա մեջ ստիպված պիտի լինենք ընդունել նաեւ երկու անձ, ինչպես որ ասում էր Նեստորը»:

Դարձյալ հարցրո՛ւ քաղկեդոնականներին, թե մարդը մի՞ բնություն ունի, թե՞ երկու: Եթե ասի՝ «մեկ բնություն ունի», ասա՛, թե «սուտ ես խոսում, քանի որ մարդն անմարմին հոգուց եւ հողային մարմնից է բաղկացած, ուստի այդպիսի ներհակ ու իրար ոչ նման բնություններից բաղկացածն ինչպե՞ս կարող է մեկ բնություն ունենալ: Չէ՞ որ այլ է հոգու բնությունը, եւ այլ՝ մարմնի բնությունը, որոնցից բաղկացած է մարդը»: Իսկ եթե ասի, թե «մարդը երկու բնություն ունի», այդժամ դու հարցրո՛ւ նրան, թե Բանն Աստված մարդու ամբողջական բնությունը վերցրեց, թե՞ կեսը: Իհարկե, նա պիտի ասի, թե՝ «ամբողջական բնությունը վերցրեց»: Այդ ժամանակ էլ դու ասա՛ նրան, թե «այդ դեպքում ինչպե՞ս ես Քրիստոսի մասին ասում՝ երկու բնություն եւ ոչ թե՞ երեք բնություն, չէ՞ որ, ահավասիկ, երկու բնությունը մարդունն էին, իսկ մեկն էլ աստվածային բնությունն էր, ու այդ դեպքում միասին ստացվում է երեք եւ ոչ թե՞ երկու: Ասա՛ ինձ, ո՞վ բաժանող, չէ՞ որ եթե դու հավատում ես, որ Բանն Աստված մարդու ամբողջական բնությունը (այսինքն՝ մարդու ունեցած երկու բնությունները.— Գ. Կ.) վերցրեց, ուստի պարտավոր ես ասել «երեք բնություն», ինչպես որ վերը նշեցինք: Ուրեմն, դու ընդունում ես, որ մարդու կես բնությունն է միայն վերցրել եւ ոչ թե ամբողջականը, այսինքն՝ վերցրել է կամ միայն հոգին, կամ միայն մարմինը:

Եւ եթե այդպես է, այժմ ասա՛ ինձ, թե այս երկու բնություններից ո՞րն ես ուրանում: Եթե հոգին ես ուրանում եւ ասում ես, որ միայն մարմինն է վերցրել, ապա, ահա, նմանվում ես Ապողինարին, քանի որ նա էր ասում, որ Բանն Աստված միայն մարդկային մարմինը վերցրեց, իսկ բանական հոգու տեղը, ըստ նրա, զբաղեցրեց Աստվածությունը: Իր այդ ասածների պատճառով էլ սուրբ հայրերը դատապարտեցին Ապողինարին: Իսկ եթե մարմինը մերժում ես եւ ընդունում ես, որ միայն հոգին է վերցրել, բոլորովին սուտ ես խոսում, քանի որ Քրիստոս մարմնով հայտնվեց աշխարհում, եւ հետեւաբար դու, Եւտիքեսի նման, Քրիստոսի մարդանալը համարում ես միայն թվացյալ կերպով տեղի ունեցած իրադարձություն ու ոչ թե ճշմարիտ իրողություն:

Կամ եթե ասես, թե Բանն Աստված մարդու ամբողջական բնությունը չի վերցրել, ապա դրանից էլ կհետեւի, որ ամբողջական բնությունը չի փրկել: Ահա վասիկ, ցույց տվեցինք, որ ո՛չ մարդկային հոգին կարող էս ուրանալ եւ ո՛չ էլ՝ մարմինը: Այլապես դու Քրիստոսի մեջ ուրանում ես աստվածային Բնությունն ու Նրա մեջ ընդունում ես միայն մարդու երկու բնությունների առկայությունը, իսկ եթե այդպես անես, ապա կնմանվես հրեայի ու այլազգիի՝ Քրիստոսին լոկ որպես մարդ խոստովանելով»: Երկաբնակը որեւէ մի պատասխան չի ունենա, որովհետեւ ո՛չ կարող է աստվածայինն ուրանալ, ո՛չ մարդկային հոգին ու ո՛չ էլ մարմինը: Այնպես է թվում, որ ճարահատյալ պիտի ասի, թե «չնայած մարդու բնությունը երկու տարրից է կազմված, սակայն միավորության շնորհիվ «մեկ բնություն» է ասվում եւ ոչ թե՝ «երկու»: Եւ եթե երկաբնակն այդպես ասի, այդժամ դու ասա՛ նրան, թե «այդ ինչպե՞ս է, ուրեմն, որ արարածների՝ միմյանցից տարբեր բնությունները կարող են միավորվել եւ մեկ բնություն լինել՝ անշփոթ մնալով, իսկ Արարչի Ամենաբնության պարագայում անկարելի է, որ Նա միանա Իր արարածին եւ նրա հետ մեկ բնություն կազմի՝ մնալով անշփոթ ու անփոփոխելի: Ահա վասիկ, մենք նույնպես այդ մտքով ենք ասում, որ ինչպես տարբեր բնությունների, այսինքն՝ հոգու եւ մարմնի միավորությամբ մեկ անհատ մարդ է ձեւավորվում ու «մեկ անձ» եւ «մեկ բնություն» է ասվում ու ոչ թե՝ «երկու», այդպես էլ Քրիստոս է աստվածային եւ մարդկային բնությունների միավորմամբ դարձել մեկ անհատ Քրիստոս, ուստի այդ միավորությունից հետո այլեւս «մեկ Անձ» եւ «մեկ Բնություն» է ասվում ու ոչ թե՝ «երկու», քանի որ միավորությունը վերացնում է երկվությունը՝ անշփոթությունը պահպանելով հանդերձ: Ուրեմն եթե մարդուն (որ բաղկացած է երկու բնությունից) բնությունների միավորության շնորհիվ «մեկ բնություն» ես կոչում, ապա պարտավոր ես նաեւ Քրիստոսին (որ բաղկացած է երկու բնությունից) միավորության շնորհիվ «մեկ բնություն» խոստովանել եւ ոչ թե «երկու»: Իսկ եթե մարդու վերաբերությամբ «երկու բնություն» ասես՝ միավորությունը չընդունելով, ապա պարտավոր կլինես Քրիստոսի մասին էլ «երեք բնություն» ասել»:

Այդժամ զազրախոս Դամասկացին պիտի պապանձվի: Որովհետեւ քանի դեռ մենք, օրինակ բերելով, ասում ենք, որ ինչպես մարդը, երկու տարրից կազմված լինելով, միավորության շնորհիվ «մեկ բնություն» է կոչվում, ուստի նաեւ Քրիստոսն է «մեկ բնությամբ» խոստովանվում, նա ունայնախոսելով ասում է, թե՝ «մարդը երկու բնություն ունի ու ոչ թե

մեկ»։ Ո՛վ դատարկախոս, եթե մարդու վերաբերությանը «երկու բնություն» ես խոստովանում, ուրեմն Քրիստոսի վերաբերությանը էլ «երեք բնություն» ասա եւ ոչ թե «երկու»։ Չէ՞ որ Բանն Աստված մարդու ամբողջական էությունը վերցրեց ու ոչ թե կեսը, ինչպես որ նշեցինք ավելի վերելում։ Այդպես եւ Սուրբ Ներսես Շնորհալին է «աչքդ հանում»՝ ասելով. «Եւ ովքեր «երկու բնություն» են ասում եւ երկուսի են բաժանում, հարկ է, որ նրանք երեքի բաժանեն կամ էլ մեկի մեջ միավորեն։ Այդ երեքն են՝ հոգին, մարմինը եւ աստվածային Բնությունը։ Կամ էլ պետք է մարդկային խառնումը (մարդու մեջ հոգու եւ մարմնի միավորումը, — Գ. Կ.) ավելի զորավոր համարել աստվածային խառնումից (Քրիստոսի մեջ մարդկային բնության եւ Բանն Աստծու էության միավորումից, — Գ. Կ.)։ Ուստի այսպիսով՝ «մեկ բնություն» ենք ասում՝ ըստ անճառելի խառնումի, ինչպես որ մեր հոգին ու մարմինն են մեկ բնության մեջ միավորվում։ Քանի որ եթե սրանք արարած են ու անաշխարհ միանում են իրար՝ անգիտաբար անմարմնի ու մարմնեղենի միություն կազմելով, ուրեմն ի՞նչ կարիք կա հիացումով զարմանալու ա՛յն բանի համար, որ Արարիչ Բնությունն ու Բանն անշփոթաբար խառնվում է մեզ հետ եւ անճառաբար միանում է մեզ։ Դրա համար որպես բնորոշիչ օրինակ է ծառայում մեր բնությունը՝ գաղափար տալով այդ մասին»։

Ահավասիկ, առանց որեւէ մի հակառակության կարող ենք ասել, որ ուր մեկ անձ ու մեկ դեմք է, այնտեղ պարտավոր ենք նաեւ «մեկ բնություն» ասել, քանի որ անհնար է, ու որեւէ տեղում էլ գրված չէ, որ մեկ անձին եւ մեկ դեմքին պետք է «երկու բնություն» կոչել՝ իրարից բաժանված ու չմիավորված։ Որովհետեւ երկու ստորադաս եւ բաժանված բնություններին «երկու անձ» եւ «երկու դեմք» է վերագրելի։

Վերջապես, եթե միավորությունն ընդունում ես, ուրեմն պարտավոր ես Քրիստոսի վերաբերությանը «մեկ Անձ», «մեկ Դեմք» եւ «մեկ Բնություն» ասել, իսկ եթե միավորությունը չես ընդունում, ապա պետք է «երեք անձ», «երեք դեմք» եւ «երեք բնություն» ասել, ինչպես որ ցույց տվեցինք վերելում։ Բայց եթե ո՛չ «մեկ Բնություն» ես ասում, ո՛չ էլ «երեք», ուզես թե չուզես՝ Նեստորի դավանանքն ես խոստովանում, չնայած որ հայտնապես «երկու անձ» չես ասում.... Ու նա բնավ պատասխան չի ունենա։

Դարձյալ, ասա՛ երկաբնականներին, որ մենք հավատում ենք մեկ ու նույն Քրիստոսին՝ որպես Բանն Աստծուն, Հոր Միածին Որդուն, Հորը եւ Հոգուն էակցին, Սուրբ Երրորդությունից մեկին եւ նույն Նրան՝ մեր փրկության

համար մարդացած ու ճշմարտապես մարդ դարձած, այդ նույն մարդկությունը խաչված, մեռած, հարուխություն առած եւ երկինք համբարձված: Ու նույն մարդկությունը բազմած Հոր աջ կողմում (ուր առաջ՝ նախքան մարդանալը, մշտապես էլ գտնվում էր՝ միայն Աստվածությունը) եւ նույն մարդկությունը էլ ամենքի կողմից մեկ երկրպագություն երկրպագված ու փառավորված Հոր եւ Սուրբ Հոգու հետ՝ ըստ Սուրբ Պողոսի խոսքի, թե «Հիսուս Քրիստոսի անունով պիտի խոնարհվի ամեն ծունկ՝ լինի թե՛ երկնավորների, թե՛ երկրավորների» (Փլպ. Բ. 10): Ահավասիկ, Սուրբ Պողոսը եւ մենք խոստովանում ենք, որ բոլոր արարածները երկրպագում են Հիսուս Քրիստոսին՝ Հոր եւ Սուրբ Հոգու հետ: Այստեղ «Հիսուս Քրիստոս» ասելով՝ նկատի է առնվում Ինքը՝ Մարդացյալը, եւ ոչ թե զուտ Բանի Աստվածությունը: Արդ, դուք, որ մեկ ու նույն Քրիստոսին երկուսի եք բաժանում եւ մարդկային բնությունն ու մարմինը չեք միավորում աստվածային Բնությանը, այլ այն հեռու եւ բաժանված եք պահում ու միայն մարդկային բնության եւ մարմնի վերաբերյալ եք ասում, թե խաչվեց, ու համբարձումից հետո այդ նույն մարդկային բնությունը եւ մարմինը, ինչպես որ դուք եք ասում, դրվեցին հրեղեն երկրի մի անկյունում (ինչպես որ ասում է ձեր Ալբերտ Մեծը), իսկ զուտ Աստվածությունն էլ բազմեց Հոր աջ կողմում եւ երկրպագություն ընդունեց, ինչպես ասում եք մեզ: Նախ ասում եք, թե «Հիսուս Քրիստոս»-ը մարդկության անունն է եւ ոչ թե Աստվածության, ինչպես որ հրեշտակն ասաց Սուրբ Կույսին, թե՛ «կծնես մի որդի եւ Նրա անունը Հիսուս կդնես» (Ղուկ. Ա. 31): Սակայն չէ՞ որ Սուրբ Պողոսն էլ Հիսուս Քրիստոսի մասին ասում է՝ «բազմեց Հոր աջ կողմում եւ երկրպագություն ընդունեց»: Դուք ինչպե՞ս եք համարձակվում, ընդդեմ Սուրբ Պողոսի, մարդկությունը բաժանել Աստվածությունից եւ դնել մի անկյունում, իսկ Աստվածությունը՝ առանձնաբար, համաձայն ձեր խոսքերի՝ «բազմեցնել» Հոր աջ կողմում՝ երկրպագություն ընդունելու համար: Չէ՞ որ Բանն Աստված մինչեւ մարդանալն էլ Հոր աջ կողմում էր եւ երկրպագվում էր արարածներից: Ուրեմն դուք չե՞ք հավատում Բանի Աստվածությանը՝ նախքան մարդանալը, այն բանին, որ Բանն Աստված մարդանալուց առաջ Հոր հետ էր եւ Նրա հետ երկրպագվում էր արարածներից... Ու նա պատասխան չունի:

Երկրորդ, սա եւս ասացեք մեզ, թե այն մարդկությունն ու մարմինը, որը, ինչպես ասում եք, դրված են հրեղեն երկնքի մի անկյունում, դուք ո՞ւմ հետ եք դասում. Արարիչ Աստծո՞ւ հետ, որպես մեկը, որ երկրպագու-

Թյոնն է ընդունում արարածներից, թե՛ արարածների հետ՝ որպես Աստծուն երկրպագող մեկը.... Թվում է, թե նրանք բոլորովին պապանձված են մնում, որովհետեւ եթե, Արարչի հետ դասելով, որպես երկրպագություն ընդունող մեկը խոստովանեն Նրան, այդպիսով նմանը չունեցող մի հերձված մոգոնած կլինեն, եւ իրենց ասածը սոսկ մի ամբարշտություն կլինի: Քանի որ այդպիսով կհաստատեն երկու Աստծու գոյությունը, մեկն անսահման, անպարագիծ եւ անեղ, իսկ մյուսը՝ եղական, տեղավոր ու սահմանափակված հրեղեն երկնքում: Իսկ եթե Նրան դասեն արարածների հետ՝ որպես երկրպագող, բացարձակապես կուրանան Բանն Աստծու մարդեղությունն ու Հիսուս Քրիստոսի Աստվածությունը: Որովհետեւ Պողոսը Հիսուս Քրիստոսի մասին ասում է՝ «երկրպագված երկնավորներից եւ երկրավորներից»՝ նկատի ունենալով մարդացած Աստծուն: Եւ մենք՝ ուղղափառ հավատացյալներս, Նրա նույն Մարմինն եւ Արյանն ենք երկրպագում ու ճաշակում՝ հավատալով, որ աստվածային Մարմինն եւ Արյունն են, որ ճաշակելով՝ մենք նույնպես միավորվում ենք Աստծու հետ՝ համաձայն Քրիստոսի խոսքի, թե «Ով ուտում է Իմ Մարմինը եւ ըմպում Իմ Արյունը, կբնակվի Իմ մեջ, եւ Ես՝ նրա մեջ» (Հովհ. Զ. 57): Ուրեմն՝ երկաթնակները չեն հավատում Քրիստոսի խոսքին եւ Նրա Մարմինն ու Արյունն էլ աստվածային չեն համարում:

Դարձյալ, ասած երկաթնակներին, որ եթե Քրիստոս Իր մարդկությունն ու մարմինը դրեց հրեղեն երկնքում եւ զուտ Իր Աստվածությամբ բարձրացավ Հոր մոտ, վերին զորություններն ինչո՞ւ էին տարակուսանքով զարմանում, եւ ի՞նչ էր նշանակում նրանց հարցումը, թե «ո՞վ է սա, որ մեծ զորությամբ գալիս է երկրից», կամ ի՞նչ էր խորհրդանշում Նրա կարմիր ձորձը, որը երկնային զորությունները տեսնում եւ հիանում էին՝ ըստ Եսայու: Արդյոք Նա Իր արյամբ ներկված մարմնով չէ՞ր գնում դեպի Հայրը: Եւ չէ՞ որ այդ մարմինն էր, որ անծանոթ էր վերնայիններին, եւ որին իրազգած էին միայն գաբրիելյան դասերը, որոնք գոչում էին վերիններին՝ ասելով. «Մի՛ տարակուսեք, քանի որ Նա, Ում տեսնում եք արյունաներկ մարմնով, նույն Ինքը՝ փառքի Թագավորն է, որի առաջ թեւասքողված՝ ծածկում եք ձեր դեմքերն ու անդադար փառաբանություն եք մատուցում Նրան. Նա նույն Ինքն է եւ ոչ թե ուրիշ մեկը»:

Խիստ զարմանալի է երկաթնակների համառությունը, քանի որ ամբողջ Աստվածաշունչ Սուրբ Գիրքը եւ Ինքը՝ Քրիստոս, ու Իր սուրբ ավետարանիչները եւ առաքյալներն ամենուր Բանն Աստծուն ներկայացնում են

Իր մարմնի ու վերցրած մարդկային բնության հետ բոլորովին նույնությամբ եւ խոսում են որպես մեկ դիմավոր Անձի մասին՝ բացարձակապես երկվության նշան անգամ ցույց չտալով ու Բանն Աստծուն իր մարմնից չբաժանելով կամ այլեւայլ խոսքեր չասելով: Մինչդեռ երկաբնականներն այդ նույն Մեկը երկուսի են մասնատում եւ բաժանելով՝ հեռու են պահում իրարից: Մի Աստծուն «հրաշագործ» են կոչում ու միշտ փառքի մեջ են պահում Նրան, իսկ մյուսին, «մարդ» կոչելով, չարչարանքների եւ թշվառության համար են «վերապահում»: Մեկին Հոր աջ կողմում՝ փառքի Աթոռին են բազմեցնում, իսկ մյուսին՝ որպես մի օտարական հյուրի, դնում են երկնքի մի անկյունում: Նրանցից պետք է հարցնել, թե «որտեղից սովորեցիք այդ մոլար վարդապետությունը, ո՛վ բաժանողներ»: Ահա տեսեք, թե նույն մարմնացած Բանն Աստված ինչպիսի՞ միություն է հաստատել իր ու իր մարմնի միջեւ, որ նախքան իր մարմին առնելը, երբ Նա միայնակ երկնքում էր՝ Հոր մոտ, եւ երբ Նա միայնակ իջավ Հոր մոտից, այդ մասին ասվում է, որ Նա մարմնով էր երկնքում ու մարմնով իջավ եւ դարձյալ մարմնով պիտի ելնի այնտեղ՝ անբաժանելի միավորության շնորհիվ: Ինչպես որ ասվում է. «Պիտի տեսնեք մարդու Որդուն, որ բարձրանում է այնտեղ, ուր առաջ էր» (հմմտ. Հովհ. 2. 63): Եւ թե՛ «Ելա Հորից եւ եկա աշխարհ. դարձյալ թողնում եմ աշխարհը եւ գնում Հոր մոտ» (Հովհ. Ժ2. 28): Կամ՝ «Ոչ ոք երկինք չի ելել, եթե ոչ Նա, որ իջավ երկնքից՝ մարդու Որդին, որ երկնքից էր» (Հովհ. Գ. 13): Սուրբ Հովհաննեսն ասում է նաեւ. «Սկզբից էր, Որին ականատես իսկ եղանք, եւ մեր ձեռքերը շոշափեցին Կենաց Բանը» (հմմտ. Ա. Հովհ. Ա. 1): Եւ թե՛ «Աստծուն ոչ ոք երբեք չի տեսել՝ բացի միայն Միածին Որդուց, որ Հոր ծոցում է. Նա՛ պատմեց մեզ» (հմմտ. Հովհ. Ա. 18): Ասա՛ ինձ, ո՛վ բաժանող, մի՞թե Բանն Աստված երկրի վրա մարմնով չհայտնվեց ու մի՞թե մարդու լեզվով չէր խոսում: Ավետարանիչն ասում է, թե «պիտի տեսնեք մարդու Որդուն, որ բարձրանում է այնտեղ, ուր առաջ էր», սակայն մարմինը կամ մարմնավոր մարդն այդ երբ էր երկնքում հայտնվել. չէ՞ որ Նա երկրի վրա Կույսից ծնվեց: Կամ մարդն ինչպե՞ս իջավ երկնքից եւ երբ ելավ Հորից, որ դարձյալ պիտի գնա Հոր մոտ: Կամ առաքյալները երբ տեսան Կենաց Բանը, Որն Սկզբից էր: Եւ կամ՝ Աստծու Միածին Որդին, Որը Հոր ծոցում է ու Նրանից անբաժան, Նա ինչպե՞ս երեւաց մարդկանց աչքերին եւ ինչպե՞ս պատմեց Հայր Աստծու ծածուկ խորհուրդը: Ուրեմն այդ ի՞նչ ես ասում, մի՞թե կարող ես ասել, որ Քրիստոս եւ ավետարանիչները սուտ են վկայում: Քանի որ

առաքյալները մարմին ունեցող Մարդու էին տեսնում եւ մարմինն էին շոշափում, ու նրանց պատմողն էլ այդ նույն մարմնով Մարդն էր եւ նույն ինքն էր պատմողը, Որը եւ ասում էր. «Այն բոլորը, ինչ Հորից լսեցի, հայտնեցի ձեզ» (հմմտ. Հովհ. ԺԵ. 15): Ուրեմն դու կամ պիտի ասես, թե նրանք սուտ են խոսում (ինչպես որ հրեաներն էին Քրիստոսի մասին ասում, թե՝ «Դու մարդ ես, բայց ինքդ Քեզ Աստծու տեղ ես դնում»,— Հովհ. Ժ. 33), կամ էլ պարտավոր ես հավատալ, որ առաքյալներն այն մարմինը, որը տեսնում եւ շոշափում էին, դա՛ էին «Բան» եւ «Հոր Միածին» կոչում, Որն ի սկզբանե Հոր հետ էր՝ անբաժանելի միավորության շնորհիվ: Նույնպես եւ Բանն Աստծու հետ անբաժանելի միավորության ու Բանն Աստծուն միավորված լինելու շնորհիվ նույնիսկ ասվում է, որ Բանն Աստված Իր մարմնով ու մարդկությամբ հանդերձ իջավ երկնքից՝ չնայած այն բանին, որ Նա երկնքից էլ առաջ էր: Արդ, այսպես Սուրբ Գրքում ամենուր Բանն Աստված Իր մարմնի հետ մեկ եւ նույնն է ներկայանում, մինչեւ իսկ այն աստիճանի, որ առանց խտրություն դնելու՝ Բանը «մարմին» են կոչում, իսկ մարմինը՝ «Բան»՝ անբաժանելի միության շնորհիվ: Քանի որ նույն ինքն էր թե խաչվածը եւ թե Փրկիչը, թե՛ մեռածը եւ թե՛ Հարության տվողը՝ նույնը ու ոչ թե տարբեր: Եւ եթե խաչվածին ու Փրկչին կամ մեռածին ու Հարության տվողին միմյանցից բաժանես, փրկագործություն չի լինի: Եւ եթե ասես, որ «Թեպետ Աստված չխաչվեց, բայց խաչվածի ձեռքով փրկություն շնորհեց», ապա իմացած եղիր, որ Աստված դա կարող էր անել նաեւ մարգարեների միջոցով կամ մեկ այլ եղանակով, ուրեմն ի՞նչ հարկ կար մարմնանալու եւ մարդ դառնալու: Չէ՞ որ քրիստոնեական հավատն էլ այն բանի վրա է հիմնված, որ Բանն Աստծու մարդեղությամբ եւ խաչելությամբ փրկություն եղավ մարդկային համակ բնության համար: Արդ, եթե այն խաչվածը նույն ինքը՝ ճշմարիտ Աստված չէր, ուրեմն նրա խաչելությունը չէր կարող փրկություն շնորհել ամենքին, ինչպես որ վերելում ասվեց: Դարձյալ, փրկագործությունը չէր կարող տեղի ունենալ, եթե Աստված չխաչվեր կամ եթե չմարմնանար, քանի որ Բանն Աստված հենց այն բանի համար մարմնացավ, որ նույն այդ մարմնով էլ խաչվի, որովհետեւ Աստվածության մեջ անկարելի էր շոշափվել կամ խաչվել: Դրա համար ենք ասում՝ ճշմարիտ Աստված, Թեպետեւ մարմնով էր, խաչվեց: Ինչպես օրինակ՝ բանական հոգին, որը Թեպետ ինքն իրենով անհպելի եւ անշոշափելի է, սակայն հպելի եւ շոշափելի մարմնին միավորվելով՝ նրա հետ մեկտեղ շոշափվում, չարչարվում ու վշտանում է: Ճիշտ այդպես

էլ՝ անհպելի եւ անախտակիր Բանն Աստված, միավորվելով ախտակիր մարմնի հետ, նրա հետ մեկտեղ կրեց այդ մարմնի վշտերն ու շարժարանքները: Ինչպես որ Նա՝ Ինքն է Եսայու շուրթերով ասում՝ «Թիկունքս հարվածների տվեցի, ծնոտներս՝ ապտակի» (Ես. Ծ. 6): Ինչպես օրինակ՝ Պետրոսի խաչվելու ժամանակ, թեպետ նա մարմնով էր բռնվել ու խաչվում, սակայն նրա հոգին, որ միավորված էր մարմնին, նրա հետ մեկտեղ վշտեր ու շարժարանքներ էր կրում: Եւ ինչպես որ մարմինը, հոգուց բաժանված լինելով, ոչինչ չի զգում, ո՛չ շարժարվում է ու ո՛չ էլ ցավում, այդպես էլ մարդկային մարմինը եւ բնությունը, աստվածային Բնությունից բաժանված լինելով, թեպետ ցավում ու շարժարվում են, սակայն միայնակ մարդկության համակ բնությանը որեւէ օգուտ չեն բերում եւ փրկություն չեն շնորհում: Ուրեմն եթե Բանն Աստված Իր աստվածային Բնությամբ չմիավորվեց մարմնի ու մարդկային բնության հետ եւ նրանով չխաչվեց, հետեւաբար նաեւ չմարմնացավ: Քանի որ այն բանի համար էր մարմնացել, որ խաչվեր ու փրկություն շնորհեր, ինչպես որ ասաց: Իսկ եթե չմարմնացավ, ապա ուրեմն սուտ վկայեցին Աստվածաշունչ բոլոր գրքերը եւ քրիստոնեական հավատը: Բայց մենք հավատում ենք, որ Բանն Աստված ինչպես որ ճշմարտապես մարմնացավ, այդպես էլ ճշմարտապես խաչվեց միեւնույն մարմնով: Ահա թե ինչու ենք եկեղեցիներում ամեն օր երգում. «Սուրբ Աստված, որ խաչվեցիր մեզ համար, ողորմիր մեզ»:

Դարձյալ, նաեւ սա՛ հարցրու երկաբնականերին. «Մենք հավատում ենք, որ Բանն Աստված Սուրբ Երրորդության Անձերից մեկն է, եւ հավատում ենք, որ Սուրբ Երրորդությունը երեք Անձանցից կազմված մեկ Բնություն է: Արդ, դուք ասում եք, որ Բանի Անձը միավորվեց մարդկային բնության հետ, բայց Իր Բնությունը բաժանված պահեց, ինչի համար էլ Քրիստոսի մասին ասում եք, թե երկու բնություն ունի: Այժմ ինձ ասա՛, երբ դուք դավանում եք, որ այն Անձը, Որը Սուրբ Երրորդությունից մեկն է, իրարից բաժանված ու ոչ թե միավորված երկու բնություն ունի, ինչպես որ դուք եք ասում, այդպիսով արդյոք եւս մեկ բնություն չե՞ք ավելացնում Սուրբ Երրորդությանը: Եւ ինչպես որ Նեստորը, Քրիստոսի վերաբերությամբ «երկու անձ» ասելով, Երրորդությունը չորրորդության էր վերածում, այդպես էլ դուք Սուրբ Երրորդության մեկ Բնությունը երկուսի եք վերածում՝ մեկ Անձին երկու բնություն վերագրելով, քանի որ մարդկային բնությունն աստվածային Անձին եք միավորում, բայց Բնությունից բաժանված ու հեռու եք պահում. այդպիսով, ահա, Սուրբ Երրորդությանը եւս

մեկ բնություն եք հավելում: Արդ, եթե աստվածային Բնությունն անարատ ու անփոփոխ պահելու համար մարդկային բնությունը չեք միավորում Աստծու Բնության հետ, ապա ուրեմն պարտավոր եք նաեւ Անձն անխառն պահել: Հակառակ դեպքում, Անձին միավորելով, Սուրբ Երրորդությանը եւս մեկ՝ օտար բնություն եք հավելում»: Նրանք պատասխան չունեն, այլ միայն այն կարող են ասել, թե «մենք չենք ասում, որ Աստծու Անձը կամ էլ Բնությունը միավորվել է մարդկային բնությանը: Այդ միավորության մասին դժբ եք ասում, թե Անձի եւ Բնության հետ է միավորվել, ու դժբ եք Սուրբ Երրորդության մեջ մարդկային բնություն ներմուծում եւ երկու բնություն դարձնում: Քանի որ թեպետ ասում եք, որ մարդկային բնությունն աստվածային Բնության հետ միավորվելով՝ մեկ բնություն կազմեց, սակայն այդ երկուսից յուրաքանչյուրի էությունն անշփոթ ու անկորուստ եք պահում»: Եւ եթե երկաբնական այդպես ասի, դու պատասխանիր ըստ Սուրբ Կյուրեղի, թե «քավ լիցի, որ մենք ասենք, թե մարմինը փոխարկվեց Աստվածության բնությանը, եւ կամ Բանն Աստված փոխարկվեց մարմնի բնությանը, քանի որ այդ երկու տարբերակներն էլ անհնար են, քանի որ աստվածային Բնությունը պարզ եւ անհասանելի է, ուստի արարվածներիցս որեւէ բան չի կարող հասնել Նրան կամ փոխարկվել Նրա Բնությանը»: Նաեւ, ըստ Սուրբ Աթանասի՝ «նրանք, ովքեր մեր Փրկչի՝ Կույսից մարդկային մարմին վերցնելու վերաբերությամբ ընդունում են, որ Երրորդությունը չորրորդության է վերածվել՝ որպես թե մարմինն իբրեւ հավելում կցվել է Սուրբ Երրորդությանը, նրանք խիստ մոլորված են, որովհետեւ կարծում են, որ կատարյալ Աստվածությունը կարող է որեւէ հավելում ընդունել. այդ հիմարները չեն հասկանում, որ ոչ թե Աստվածությունը հավելում կատարելու համար է, որ Բանը մարմին է դարձել, այլ՝ որպեսզի վեր բարձրացնելով՝ նորոգի այդ մարմինը: Դեռ ընդհակառակը, այդ ամենի շնորհիվ մարդկությունը հավելում ունեցավ, քանի որ Բանի՝ մեզ հաղորդվելու եւ մեզ միանալու շնորհիվ մենք մահկանացու վիճակից դեպի հոգեւորն ու անմահությունը փոխադրվեցինք: Իսկ ահա Բանն Աստծու՝ մեր մարմինը վերցնելու շնորհիվ Սուրբ Երրորդությունը շարունակեց Երրորդություն մնալ՝ ոչ որեւէ հավելում ընդունելով եւ ոչ էլ որեւէ բանից զրկվելով, այլ Սուրբ Երրորդությունը մշտապես կատարյալ է ու ճանաչվում է որպես մեկ Աստվածություն, ինչպես որ երգվում է եկեղեցիներում»: Եւ նույնիսկ երբեմնասխալ Ալբերտ Մեծն է Սուրբ Աթանասի այս խոսքերի համաձայն խոսում՝ ասելով, որ «Այնտեղ փոփոխում տեղի

ունեցավ ոչ թե Վերցնողի, այսինքն՝ Աստծու կողմից, այլ վերցվածի, այսինքն՝ մարդու կողմից, քանի որ մարդն աստվածացավ, եւ մահկանացուն անմահացավ: Իսկ ահա Աստվածությունը մնաց այն նույն պարզության մեջ, որում մշտապես էլ գտնվում էր»: Ահա, ինչպես որ ասացի, մենք նույնպես այդպես ենք խոստովանում, քանի որ փոփոխումն ու այլալուծությունը հատուկ է արարվածներին, որ ենթակա ենք չափի, ձեւի, հավելման եւ նվազման ու պարփակվում ենք այս կամ այն վայրում եւ որեւէ մի ազդեցությունից այլալվում ու փոփոխվում ենք: Մինչդեռ աստվածային Բնությունն անչափելի, անձեւ, առանց հավելման եւ նվազման է, անպարագիծ եւ անեզր, այդ իսկ պատճառով էլ որեւէ փոփոխություն կամ այլալուծություն չի կարող հասնել Նրան: Արդ, եթե տարակուսես այն հարցում, թե մարդկային բնությունը, որի մասին ասում ենք, որ այն միավորված է աստվածային Բնությանը, դրանով հանդերձ, ինչպե՞ս է անշփոթ ու անկորուստ մնացել, կամ հարցնես, թե աստվածային Բնությունն ինչպե՞ս է առանց հավելման կամ առանց փոփոխման եւ այլալուծյան մնացել, այդ հարցն արդեն պարտավոր ես հանձնել հավատիդ ու հավատալ եւ ոչ թե քննասեր մտքիդ ապավինել: Որովհետեւ Սուրբ Գիրքն Աստծու բոլոր գործերը եւ մանավանդ Բանն Աստծու տնօրինությունը մտքի ու գիտության համար անճառելի եւ անհասանելի է համարում, ուստի եթե այդ հարցադրումները ենթակա լինեին մեր մտքին ու գիտությանը, ինչպե՞ս կարող էին անճառելի եւ անհասանելի լինել: Քանի որ այդ ո՞ր միտքն է, որ ունակ է հասկանալու կամ քննելու, թե այդ ինչպես եղավ, որ Նա, որ անբովանդակելի է, Ում երկինքն ու երկիրն անկարող են կրելու, հանկարծ հայտնվեց Կույսի արգանդում: Կամ այդ ինչպե՞ս եղավ, որ Բանն Աստված, Որը երկնային զորքերի համար այն աստիճանի սարսափազդու է, որ նրանք նույնիսկ չեն համարձակվում նայել Նրան, Նա Ինքը բռնվեց իրենցից ոչինչ չներկայացնող մարդկանց կողմից ու խաչվեց: Այս իսկ պատճառով էլ մենք ասում ենք, որ այդ Խորհուրդն անքննելի եւ անգիտելի է եւ միայն Նրան է հայտնի: Բայց եւ սուրբ վարդապետները, որպես օրինակ, միայն այնքանն են ասում, որ այդ Խորհուրդը համեմատելի է ցերեկվա ճրագի լույսի՝ Արեգակի հանդեպ ունեցած հարաբերակցության հետ: Ահավասիկ, ճրագի լույսն ամբողջական է մնում եւ երեւում է, չի անհետանում ու չի փոխարկվում արեգակի էությանը: Այդպես նաեւ՝ արեգակն էլ, առանց հավելումի եւ նվազման, պահպանում է իր լույսը՝ այլալուծյան չենթարկվելով, ու ո՛չ փոխարկվում է ճրագի լույսին, ո՛չ էլ որեւէ կերպ այլալվում է:

Այդպիսով յուրաքանչյուրը մնում է իրեն հատուկ էություն մեջ ու առանց որեւէ կորստի է ներկայանում, սակայն արեգակի լույսը, ավելի զորեղ լինելով, հաղթում է ճրագի լույսին, եւ այն ամբողջովին իր պայծառության մեջ ամփոփելով՝ միացնում է իրեն: Ու այդ ճրագին հատուկ լույսին եւ զորությանն անգործության մատնելով էլ՝ արեգակն իր լույսն ու զորությունն է ցույց տալիս, չնայած որ չի վերացնում ճրագի լույսին բնորոշ հատկություններն ու նրա գոյությունը: Եւ դու չես կարող ասել, թե ճրագի լույսը որեւէ մի հավելում եղավ արեգակի լույսի համար կամ էլ թե՛ որեւէ ձեւով այլալեց այն: Այս օրինակի համեմատ գիտելի է նաեւ մարդկային բնության հարաբերակցությունն աստվածային Բնության հետ: Նույնն է նաեւ Աստվածաբանի ասածը, ըստ որի՝ Բանն Աստված միավորվեց մարմնի հետ ու մարդ դարձավ, եւ մարմինը խառնվեց Աստվածությանն ու մեկ եղավ, սակայն Վեհագույնը, տկարագույնին հաղթելով, չհաղթվեց նրանից եւ որեւէ կերպ չայլալվեց: Այս մասին սրանից առավել խոսելն ու հետաքրքրվելը հանդգնություն է, իսկ հավատով Սուրբ Գրքին հավատալը եւ նախնիների հետքերով ընթանալը՝ բարեպաշտություն, աներկբայորեն ընդունելն էլ՝ հավիտենական կյանք:

Շարունակելի

Գրաբարից փոխադրությունը՝

ԱՆՆԱ ՀՈՎՍԵՓՅԱՆԻ

ԵՒ ԳԵՒՈՐԳ ՍՐԿ. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆԻ

